

מראי מקומות - ראש השנה

לג.

עם עשיית המצוה, וכמו בתקיעת שופר שהוא שבות ביום טוב, אבל בישיבה בסוכה, שאין שום שייכות של עבירה, מותר גם לרבי יהודה [עוד יש לעיין, לפי דברי רש"י, שלכאורה הוא הדין סומא שאסור לעשות מצוה שאינו מחוייב בהם, לפי שיש בזה איסור בל תוסיף, אלא אם כן נאמר שאינו מצווה גם באיסור בל תוסיף. ומכך ששמח רב יוסף כשסבר גדול מי שאינו מצווה ועושה, כמבואר בבבא קמא (טז). מוכח שסבר שמקיים המצוה ואינו עובר בבל תוסיף].

ג. נשים סומכות רשות

כתבו התוספות שהלכה כרבי יוסי שנשים סומכות רשות, וכתבו שיכולות גם לברך על המצוות, והאריכו בראיות על זה, והביאו מקור מסומא שמברך, אלא שדחו שיתכן סומא חייב מדרבנן, ולכך יכול לומר 'וצונו', כמו שאמרו על מצוות דרבנן, אבל אשה אינה מצווה כלל. וכן העיר הר"ן (ט: ד"ה ומ"מ), כיצד יאמרו וצונו, כיון שאינן מצוות, וכתב שכיון שהאנשים נצטוו ואף הן נוטלות שכה, יכולות לומר וצונו.

ובקובץ שעורים (קדושין קמ"ב) הקשה, מה סברא וצירוף הוא שהאנשים מצווים והנשים נוטלות שכה שהנשים יכולות לומר וצונו. וביאר על פי הראב"ד (בתחילת תורת כהנים), שלמאן דאמר נשים סומכות רשות מותר להם אפילו סמיכה גדולה, שכך אמרה תורה, שלאנשים חובה ולנשים רשות, וגם במצוות עשה שהזמן גרמא, הנשים דומות לאנשים אלא שאינן נענשות בביטולן כמו אנשים [וזהו ביאור כוונת הר"ן, שכיון שהאנשים מצווין, וגם בנשים שייכות במצוה זו, והראיה מכך שיש להם שכה, לכך יכולות לומר וצונו, לפי שאף הן בכלל המצוה].

אכן שיטת הרמב"ם (ציצית ג', ט') שאף שהלכה כרבי יוסי שנשים יכולות לעשות מצוות עשה שהזמן גרמא, מכל מקום אינן מברכין עליהם. וכן פסק השו"ע (או"ח י"ז, ב') שיכולות לקיים מצוות עשה שהזמן גרמן, אבל אין מברכין עליהם, אבל הרמ"א שם כתב שהמנהג הוא שהנשים מברכות על מצוות עשה שהזמן גרמן.

ובהגות מיימונית על הרמב"ם שם הביא מגדול אחד שאין מוחין בנשים המקיימות מצוות עשה שהזמן גרמן, רק במקום שאין נדנדוד עבירה, אבל כשיש נדנדוד עבירה יש למחות בהן. ושיטת הראב"ד (בפירושו לת"כ, ריש פרשתא ב') שאין הלכה כרבי יוסי, אלא כרבי יהודה שאין נשים סומכות כלל, לפי שגם רבי מאיר סובר כמותו, וסתם במשנה בראש השנה כמותו.

א. ואין חותכין אותו

נחלקו הראשונים בביאור דברי הגמרא, רש"י פירש שמדובר בחיתוך השופר כדי לתקנו, ותיקון במגל כלאחר יד הוא, ואינו אלא משום שבות. והביאור הוא כמו שכתב הר"ן, שכל מלאכה שהיא נעשית בכלי שאין הדרך לעשות בו אותה מלאכה אינה מלאכה מדאורייתא.

אבל רבינו חננאל גרס להיפך, וכגירסת הר"ף והרא"ש, שבות סכינא, לא תעשה מגלא, וביאר שבמגל הוא לא תעשה משום שהמגל עשוי לקצוה, והקצירה היא מאבות מלאכות וכו'. וכן הביא הרשב"א בשם הר"ף גיאנות, ותמה עליו, מה לי אם חתך אותו בכלי שבמקום אחר עושין בו מלאכה דאורייתא, והלא לכאורה אין לילך אחר הכלי אלא אחר המעשה. אלא הפירוש הוא, שהדרך לחתוך במגל, ולכך הוא איסור דאורייתא, אבל בסכין הוא כלאחר יד. והר"ן (ט: בדפיו) כתב, שכל מלאכה שהיא נעשית בכלי שאין דרכו לעשות בו אותה מלאכה, לא היא מלאכה מדאורייתא [ויתכן שעובר משום גוזז או משום מכה בפטיש].

ב. הא נשים מעכבין

יש לעיין, שאף שאינן מחוייבות, מכל מקום מדוע צריך לעכבן. ורש"י פירש, שהן פטורות לגמרי וכו' וכי תקעי איכא בל תוסיף. והקשה המהרש"א, מה שייך בזה בל תוסיף, שלכאורה בל תוסיף הוא רק בעושה המצוה ומוסיף עליה. וביאר כדברי התוספות בעירובין (יג) שמעכבין משום שתקיעה שלא במקום מצוה היא איסור דרבנן כמבואר בתחילת הפרק, וכמו שאמרו שאין בנות ישראל סומכות, כיון שאינה מצוה יש בה איסור עבודה בקדשים. ובביאור דעת רש"י כתב הקרני רא"ם, שכיון שהיא מוסיפה עליה מצוה שלא צותה התורה, גם זה בכלל באיסור בל תוסיף. והפני יהושע ביאר שהנדון האם שייך בל תוסיף לנשים הוא האם שייך בל תוסיף כשעושה המצוה שלא בזמנו, שלרוב אינו עובר בל תוסיף אלא כשעושהו בזמנו, ונשים שאין שייך בהם זמנם, שהרי אינן מחוייבות בזה כלל, אינם עוברים על בל תוסיף. אבל לאביי, שהוא בעל המימרא בסוגייתנו, שסובר שגם שלא בזמנו יש בל תוסיף, אם כן גם בנשים שאין חייבות יש בל תוסיף.

ובתוספות בעירובין (יג) הקשו מהאמור בסוכה (ב), שהלני המלכה ישבה בסוכה אצל בניה, וכיצד עשתה כן, ולא חששה לאיסור בבל תוסיף. ותירצו, שעשתה כן לשם חינוך בניה, ולכך אין בזה איסור של בל תוסיף. ובמרומי שדה כתב לחדש שגם לרש"י אין עוברים בבל תוסיף אלא כשיש גם נדנדוד איסור אחר